ئەدۆنیس...ئەفسوونکاری وشەکان

و: عەبدولموتەلیب عەبدوڵڵا

زمانی عەرەبی زمانی شیعری ئەوە، ئەدۆنیس سوورییەو لە فەرەنسا دەژیت، یەکێکە لە شاعیرە هاوچەرخە گەورەکان.
کارە شێوەکارییەکانی کە لە پەیمانگەی جیهانی عەرەبی لە پاریس نمایان کرا (جێگای سەرسامی بوو).

***چۆن دەستت بەکاری نیگارکێشانی زەیتی کرد؟.**

-لە رێگەی پەیوەندیم بە کۆمەڵێک نیگارکێشەوە، لە ماوەی ئەو پەنجا ساڵەی دوایدا کۆمەڵێک لە نیگارکێشانی عەرەبیم ناسی. لە زۆربەی بارەکانیشدا ئەوان بۆخۆیان دەسپێشکەری ئەو بەیەکگەیشتنەیان کرد، بەوەی کە کۆمەڵێک کاری وێنەییان بۆ شیعرەکانم بە ئەنجام گەیاند، یەکەمیشیان شەفیق عەبود بوو، پاشان محەمەد عومەر خەلیل، مەروان زیاد دەلول، سەلیم عەبدوڵڵاو زۆرانی دیکەش.
نیگاری عەرەبی به پێچەوانەی ئەوەی کە بیری لێدەکەینەوە، زۆر دەوڵەمەندە، ، رەنگە زۆر لە شیعری عەرەبی دەوڵەمەندتر بێت.

***ئەو شتە بنەڕەتیانە چی بوون کە لە ریگەی بەیەکگەیشتنتان لەگەڵ ئەو نیگارکێشانە فێری بوویت؟.**

-ئەوە بوو، کە لە ناخەوە کارەکانیانم ناسکرد، هەروەک کارەکانی خۆم بە شێوەیەکی باشتر ناسکرد، بە دیاریکراوی لەگەڵ ئەواندا تێگەیشتم کە چۆن شێوەی شیعری لەگەڵ هەموو ئەو شتانەی کە لێیپێکهاتووە، واتە لە پەیوەندی لەگەڵ بۆشایی و لەگەڵ ئەو لاپەڕەیەی کە دەقەکەی تیا دەردەکەوێت، دروست بکەم.

***ئەو بەرهەمە کۆلاژیانەی کە نزیکەی دە ساڵە خەریکی بەهەمهێنانیانی، وایلێکردی لە شوێنگەی بینەرو هاوبەشی کردنی خۆشەویستیانەی تۆ بۆ تابلۆوە بەرەو پرۆسیسەکەری تابلۆت بەرێت.**

-من بۆ وەسفکردنی کارەکانم وشەی کۆلاژ بەکار ناهێنم، بەڵکو پێمباشترە هانا بۆ وشەیەکی عەرەبی ببەم کە ئەویش رەقیمەیە (نووسرا-پەراو) کە دەلالەت لە

لاپەرەیەک دەکات، لاپەرەیەک کە لە یەککاتدا نووسین و رەنگ و وێنەی تیا بدۆزیتەوە. وشەی (کۆلاژگەرا) سەرنجێکی بەهێزی پیشەگەرییانەی لەخۆدا هەڵگرتووە، لەکاتێکدا وشەی رەقیمە بە شێوەیەکی مەزنتر جەخت لە تایبەتمەندێتی ئەو داهێنانە دەکات.

***ئایا ئەو وشەیە لە رۆشنبیری عەرەبیدا دەلالەت لە جۆرێکی ئەدەبی، یان نیگارکێشانی (مەنقول) دەکات؟**.

-نەخێر، بەڵکو لە یەککاتدا دەلالەت لە رەنگ، شێوە، نووسین دەکات. وەک ئەوەی لە نێو خۆی هەڵگری ئیحایەک بێت، ئیحایەک، کە خاڵی بەیەکگەیشتنی ئەو سێ وشەیە بێت.

***تۆ شاعیری زەوی و رۆحی نادیاریت، لە کوێوە هەستت بەوە کرد کە پێویستت بە کەشفکردنی بینراویش هەیە؟**.

-لە تەواوی کارە شیعرییەکانمدا، پێموایە کە هونەر و شیعر، تەعبیر لە وجود، یان مرۆڤ ناکەن، بەڵکو تەواوکەری وجود و مرۆڤن. هەروەها تەعبیرکردن لە شتێک ئەوە نییە، کە شتێکی لە بارەوە بڵێیت، بەڵکو ئەوەیە، کە خۆشبەختانە شتێک بڵێی بە دەرەوەیدا گوزەر بکات. کاتێک قسە دەکەم بەو مانایە نییە، کە تەعبیر لە خۆم دەکەم، بەڵکو بەو مانایەیە کە خۆم دەخەم.

شیعرو هونەر درێژبوونەوەی بوونن، من نامەوێت لە رێگەی بەدواداچوونیان دووبارە حەقیقەت بەرهەم بێنمەوە، وەک چۆن نامەوێت لێیان دەرباز بم، بەڵکو دەمەوێت لە بەدواداچوونیاندا حەقیقەتێکی دیکە بەرجەستە بکەم، درێژە بە بڵاوکردنەوەی حەقیقەتێک بدەم، لە دەرەوە و لە بەرامبەر حەقیقەتی بەرهەمهاتوو.

***ئەوە بە ژانوژواری ئەو گوتنە پێشینەییەوە بەندە"من لە رابردووەوە هاتووم"**؟.

-بە جۆرێک لە جۆرەکان. چونکە نووسینی شیعر، یان نیگاری رەقیمی کرانەوەیەکی نوێیەو بەرەو پەیوەندییەکی نوێی نێوان وشەکان و شتەکانمان دەبات، وەک ئەوەی، وا لە وجود بکات لەگەڵتدا بجولێت. رەنگە مەسەلەی بینراو و نەبینراو لێرەدا خۆی حەشار دابێت، بە نیسبەت منیش ئەو دوو مەسەلەیە پەیوەندی بە ناخەوە هەیە، چونکە ئەگەر ئێمە بە سەر رەهەندە شاراوەکانەوە کراوە نەبین، ناتوانین لە سەرەتاکانیان بگەین. کەواتە بۆ بینینی بینراو دەبێت بە جۆرێک لە جۆرەکان نەبینراو ببینین. ئەوەش مەرجێکە لە پێناو کردنەوەی ئاسۆیەکی نوێی ناوەوە بۆ وجود، کە دەکرێ لە رێگەی دەرچوون لەخۆمان و لە هەمان کاتدا درێژبوونەوە لەگەڵ خۆماندا پێی بگەین. رەنگە ئەوە ئەو دنیابینییە بێت کە من لە رەقیمە بەدوایدا

دەگەڕێم.

***نوسین لە ڕەقیمەدا شوێنێکی بنەڕەتی داگیر دەکات، دەشێ ئەوە ئاسۆ سەرەتاییەکان بێت. ئایا وشە لە ڕەقیمەدا شیعر پێکدێنێ؟.**

-هەندێجار قەسیدەی شاعیرانی دیکەن، هەندێجاری دی هەر تەنها کۆمەڵێک پارچەو وشەی رستەن. بەڵام ئەوەی بەلای من بە گرنگ دەکەوێتەوە خەتەکەیە. خەت لە رۆشنبیریی عەرەبیدا هەر تەنها نووسین نییە، بەڵکو داهێنانێکی خێرایە. هەر لە منداڵیمەوە فێریان کردم کە جوانی خەت دەلالەت لە جوانی نووسین دەکات، بەو مانایەش خەت زیاد لە پێویست جوامێرانە دەکەوێتەوە، هەروەها خەت تەجریدە، تەعبیر لەو شتانە ناکات، کە وشە تەعبیریان لێدەکات، بەڵکو تەعبیر لە هێزی خۆی دەکات، لەو نەبینراوەی کە لەخۆیدا هەڵیگرتووە، تەعبیر لە رۆحی خۆی دەکات. من وەک شاعیر لە خەتدا درێژبوونەوەیەکی سروشتی کارەکانی خۆم دیتەوە. دەتوانم وەک چۆن بە شیعر، بە خەتیش تەعبیر لە توانا گوازراوەکانی ناوەوە بکەم.

***بەڵام خەتی تۆ لە ڕەقیمە جوان نییە، لە نیگارکێشانیشدا ئازایەتی تیا بەدی ناکرێت، بەڵکو بە پێچەوانەوە هەژارییەکی بەرجەستەی پێوەیە، تۆ بەدوای چیدا دەگەڕێیت؟.**

-بە دوای سادەییدا. وشەکان دەنووسم، یان زۆرجار وشەکان لێکدەکەمەوە، بۆ ئەوەی ئەو وشانەی کە دەیاندەمە دەست، شێوەیەکی زیاد لە پێویست سەرەتاییانە پێکبهێنن، تاکو نەخوێنرێنەوە.

***ئایا ئەو شتانەی کە هەڵیاندەبژێت لە ڕەقیمەکانتدا لە بەر ئەوەیە، کە هیچ بەهاو دەلالەتێکیان نییە؟ سەرەتا لە کوێ دەیانبینییەوە؟.**

-دەڕۆم و کۆیان دەکەمەوە، هەندێجار کیسەیەک دێنم پاشماوەی پارچە کانزاو قوماش و پەت و داریان تیا کۆ دەکەمەوە، خەڵک بە سەرسورمانێکی زۆرەوە سەیرم دەکەن، وەک ئەوەی شێتێک ببینن. بەڵام من بە بێ ئەوەی حیسابیان بۆ بکەم، بە دوای بەرهەمەکانم دەکەوم، ئەوەش زێتر دووچاری سەرسوڕمانیان دەکات، بەڵام هەموو شتێک بە چاکی بەرێوە دەچێت، بەرهەمهێنانێکی بە چێژی لێدەکەوێتەوە.

***نووسینێکی تێکشکاوە، کۆمەڵێک ماددەی بێکەڵک، یان بێ دەلالەت، ئایا ئەو کارەی تۆ خۆی لە چوارچێوەی تەعبیرکردن لە جوانییەکی تێکشکاودا دەبینێتەوە؟.**

-بە جۆرێک لە جۆرەکان، چونکە ڕەقیمە لە راستیدا پێکهاتووە لەو شتانەی کە هیچ دەلالەت و بەهایەکیان نییە، بەڵام بەهۆی ئەوانەوە دەتوانم شتێک دروست بکەم، کە پڕە لە مانا، هەمیشە لە پێناو نووسینی قەسیدەی نوێ دەبێت وشەکان لە ناوەڕۆکە کۆنەکەیان بەتاڵ بکەیتەوە، بۆ ئەوەی پەیوەندییەکی تازە لە نێوان وشەو شتەکان

دابمەزرێنیت، بۆ ئەوەی مانایەکی نوێ بخەیتەوە.

بەڵام لەگەڵ رەقیمەکان تەقریبەن ئەو شتانە پێچەوانە دەکەونەوە، چونکە ئەو رەگەزانەی کە بەکاریان دەهێنی، بۆخۆی لە بنەڕەتدا لە هەموو مانایەک دارووتاوە.

من کار لە سەر تێکشکاوەکان دەکەم، بە جۆرێک لە جۆرەکان لەگەڵ نەبوونیدا کار دەکەم. لێرەدا شتێک بە یارمەتی شتێک کە دارووخاوە، دەست پێدەکات. هەتا وشەو پیتەکانیش لە رەقیمەدا تەقریبەن بۆ بەها شاراوەو شیانییەکەیان دەگەڕێنەوە، ئەوەی هەندێجار پەیوەندی بە دەستلێدان و رەنگ و وێنەوە هەیە، نووسین لە رەقیمەدا مێژوو ناگوازێتەوە، لە رەگ و ریشەی مێژوو بەتاڵە، بەتاڵە لە هەموو ئەو رابردووەی، کە چەپێنراوی تیا دەشێوێنرێ، هەموو ئەوەی کە لە رۆشنبیری عەرەبیدا ناگوترێت.

***چۆن کار دەکەیت؟.**

-بەبێ میتۆد، یاری دەکەم، بەبێ ئەوەی ئاراستەم دیار بێت، دەست لە پێکهاتە شێوەییەکان دەدەم، هەتا دەگەمە ئەوەی کە جۆرێک چارەسەری، یان هاوسەنگییەکیان بۆ دەدۆزمەوە، ئا لەوێدا دەوەستم. هەروەها ئەو یارییە بنەڕەتییە لە شیعریشدا وجودی هەیە، چونکە ئێمە ئەگەر کەمێک یاری نەکەین، هەرگیز ناتوانین بە راستی دەست بە نووسینی قەسیدەیەکی نوێ بکەین. بەڵام یاریکردن بە وشە لە دووتوێی پێچەکانییەوە، ترسی خۆی هەیە، ترسی ئەوەی نەبادا دەستکردانە بکەوێتەوە، کە رەنگە لەو حاڵەتەدا وشەکان زیندوویتی خۆیان لە دەست بدەن و هەر تەنها وەک بەرد بمیننەوە، بۆیە ئەگەرچی دەتوانین شێوەی نوێ دابهێنین، بەڵام ئەو مامەڵەکردنە لەگەڵ وشە زۆر سەخت و دەگمەن دەکەوێتەوە.

***ئایا کاتێک لە رەقیمە بە دوای شێوەیەکدا دەگەڕێیت، هیچ پێشبینیت دەکەیت؟.**

-نەخێر. من لە بیرکرنەوەیەکی پێشینەوە دەست پێناکەم، چونکە لەو بڕوایەدامە کاتێک لە بیرکردنەوەیەکی زۆر ئاشکراوە دەست پێدەکەم ئیتر بە هیچ شتێک ناگەم. ئایا لە دنیایەکدا کە مل بۆ حیساب و پێوانەو سنوور دادەنرێت، شتێک بۆ ئازادی دەمێنێتەوە؟ بە نیسبەت من دەشێ توانا لەوەدا بێت کە دیاری ناکرێت. ئەوەی لە حیساب و کیتابدا لە دەست دەچێ، ئەوە بۆخۆی بە نیسبەت من بنەڕەتیە، ئەوەیە کە حەز دەکەم کاری لە سەر بکەم. من تەواو دژی ئەو ئەدەبەم کە لە بەرامبەر میدیاو پێداویستییەکانی میدیا، تا پلەی هاوگونجان خۆی خوار دەکاتەوە، دەبێتە بابەتێکی بچووک و سەرەوژێر، کە دەشێ وەک ئامرازێکی سادە بەکار بهێنرێت، بەراستی ترسناکە، کە لە شیعرو کاری هونەری ئەو جۆرە شتە دروست بکرێت! خۆنەدانە

دەستی سنوورەکان سەرمایەی ئێمەیە.

*** لە رەقیمەکاندا بە دوای چ شتێک دەگەڕێیت، کە لە شیعر نایدۆزیتەوە؟.**

–رەنگە بە دوای شێوەیەک لە ئازادی تەواودا بگەڕێم، کە پێموایە ناتوانم لە رێگەی شیعر (ئەویش بە هۆی سانسۆرەوە) بەدەستی بهێنم. من لێرەدا لە سانسۆری سیاسی یان ئایدیۆلۆژی نادوێم، بەڵکو لە سانسۆرێک دەدوێم، کە لە بنەڕەتدا لە نێو رۆشنبیریی عەرەبیدا زیندووە. بڕوانە لە رۆشنبیریی ئێمەدا ئەمڕۆ شیعر چۆن سروش لە ئایین و نیشتیمان و سیاسەت وەردەگرێت. بۆیە دەبینی ئەو شیعرە، وەک شیعر بێ بەهایە! بەڵام شیعر وەک سەرکێشی رۆحی تەواو، وەک سەرکێشی فیکری ئازاد، بە هۆی شوێنگەو دەسەڵاتێک، کە قورئان لە دنیای عەرەبیدا خۆی بەخاوەنداری دەزانێت، هەمیشە ونە.

رەقیمەکان فەزایەکیان بۆ کردمەوە، کە سەر بۆ هیچ سانسۆرێک شۆڕ ناکات، فەزایەک کە هەموو سانسۆرەکان رەتدەکاتەوە، چونکە ئەوفەزایە لە هیچ یەکێک لەوان وەرنەگیراوە.

ئەو چاوپێکەوتنە لە لایەن (رۆنیۆ ئیگۆ)ەوە سازکراوەو لە گۆڤاری (بۆزارۆ)ی فەرەنسی/ژمارە(201) شوباتی (2001) بڵاو کراوەتەوە.

(محەمەد وائیل ئەسعەد) وەریگێراوەتە سەر زمانی عەرەبی.

من لە پێگەی (معابر) لە ئینتەرنێتەوە وەرمگرتووە.